

גליון תתקנא • ערש"ק פרשת וישב

• שנת העשרים •

לקראת שבוע

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

איך נפטרה תמר מעונש מיתה?

בהא דא"א לחלום בלא דברים בטלים

"לשתות כוס התרעלה" – למעלותא!

לעשות מלאכתו באמונה – הלימוד מיוסף

אור
החסידות

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מאיר יעקב זילברשטרום, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שווייכה

לעשות מלאכתו באמונה — הלימוד מיוסף

לא שילם לפוטיפר כגמולו

בפרשת וישב (לו, לו, לט, א) מסופר אודות מכירת יוסף ל"פוטיפר סריס פרעה שר הטבחים" מבלי הבט על מעמדו ומצבו, הנה לא זו בלבד שמלאכתו בבית פוטיפר הייתה באמונה, אלא יתירה מזו, שעל ידי יוסף זכה פוטיפר להצלחה בכל עניניו, כמו שכתוב (פרשתנו לו, ה) "ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף ויהי ברכת ה' בכל אשר יש לו גו".

...[ו] לא זו בלבד שפוטיפר לא הי' אסיר תודה ליוסף, אלא אדרבה: "ויקח (שם, כ) אדוני יוסף אותו ויתנהו אל בית הסוהר!" וכל זה למה - לא באשמתו, אלא דוקא בגלל שהי' עבד נאמן ולא רצה לעשות רעה לפוטיפר, כדברי יוסף: "ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת" (שם, ט).

ואף על פי כן, גם לאחר שיוסף עלה לגדולה ונעשה "משנה למלך", כדברי פרעה "על פיך ישק כל עמי" (מקץ מא, מ), "ובלעדיך לא ירים איש את ידו גו" (שם, מד), לא שילם יוסף לפוטיפר כגמולו, אלא המשיך להתעסק באמונה במלאכתו בהנהגת מצרים, שכן, זוהי דרך ההנהגה של יהודי, שמבלי הבט על מה שעושים לו, עושה מה שהקב"ה דורש ממנו - לעשות מלאכתו באמונה!

בהיותו בבית האסורים – דאג לשלום אחרים

ובאופן כזה היתה הנהגתו בהיותו בבית האסורים:

כאשר "חטאו משקה מלך מצרים והאופה לאדונייהם למלך מצרים", ופרעה קצף עליהם "ויתן אותם .. אל בית הסוהר מקום אשר יוסף אסור שם" - אזי "ויפקוד שר הטבחים את יוסף אתם וישרת אותם" (פרשתנו מ, ט-ז), והיינו, שלמרות שלכאורה הי' צריך להיות להיפך, דכיון שחטאם של שר המשקים ושר האופים גדול יותר מחטאו של יוסף, שהרי הם חטאו כלפי פרעה, ואילו יוסף חטא רק כלפי שר הטבחים, היו הם צריכים לשרת את יוסף - הנה לפועל הי' יוסף המשרת שלהם.

ולכאורה, מעמד ומצב כזה, שיוסף רואה שזהו עולם של שקר, ללא צדק ויושר כו' - הי' צריך לגרום אצלו רגש של בריחה למדבר והסתגרות בעצמו, או רגש של נקמה, להשיב להם כגמולם.

ובנוגע לפועל, הנה לא זו בלבד שלא שילם להם כגמולם, אלא אדרבה - דאג לשלומם, כמסופר בהמשך הפרשה (שם, ו-ח): "וירא אותם והנם זועפים וישאל .. מדוע פניכם רעים היום", וכאשר ספרו לו "חלום חלמנו ופותר אין אותו", אמר להם יוסף "ספרו נא לי", והוא אכן עזר להם!

...זהו איפוא סדר ההנהגה של יהודי - שיש לו "חשבון" עם הקב"ה, ומשער, שכנראה הוא אשם בכך שהכניסוהו לבית הסוהר, ובמילא לא נוגע לו איך מתנהגים עמו; הוא יודע שעליו למלא את תפקידו - להאיר את העולם.

(תורת מנחם חנ"א ע' 420 ואילך)

פתיחה

בעזרי"ת.

הננו מתכבדים להגיש לפניכם את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון תתקנא) היו"ל לפרשת וישב, ובו אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש וצוק"ה נבג"פ זי"ע.

במדור "מקרא אני דורש" יבואר מדוע בחר רש"י לבאר את הסתירה אם העיר תמנה הייתה בעלי' או בירידה, בכך ש"בשפוע ההר הייתה יושבת", והעדיף תירוצו זה על פני שאר התירושים שבגמרא, מפני שהוא מתאים יותר לדרך פשוטו של מקרא.

במדור "יינה של תורה" עוסק במשל רש"י על תולדות יעקב ותולדות אלופי עשו מ"מרגלית שנפלה בין החול", וכיצד יש ללמוד מכך את דרך הנהגת האדם בעת שהוא משתמש בענייני העולם ובדברים גשמיים.

במדור "חידושי סוגיות" יפלפל בשיטת רש"י על התורה במה שרבותינו למדו מחלום יוסף שאין חלום בלי דברים בטלים, דלכאורה אם בזה שבאה בלהה להשתחוות לפני יוסף נתקיים החלום לא מצנינו בחלום דבר בטל, ויחדש שיעקב חשב שגם הוא עצמו לא ישתחוה ליוסף ארצה כ"א האחים בלבד, ואכן לא מצנינו בכתוב שיעקב השתחוה ליוסף "ארצה" כי אם על ראש המיטה בלבד.

בברכת שבתא טבא
מכון אור החסידות

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים הושמש ריבוי השקו"ט והמקורות שהופיעו במקורם, ויש להיפך, אשר במקור הדברים מופיעים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

תוכן ענינים

מקרא אני דורש ב
"הנה חמך עולה תמנתה" – "עולה" למה נאמר?

מה קשה בפסוק "הנה חמך עולה תמנתה" שרש"י צריך לפרשו? / מדוע מביא רש"י רק תירוצו אחד של הגמרא ולא את שני התירושים האחרים? / מדוע א"א לומר ש"עולה תמנתה" פירושו עלי' רותנית? / ביאור נפלא בדברי רש"י על הכתוב "הנה חמך עולה תמנתה"

(ע"פ לקושי שיחות ח"י עמ' 122 ואילך)

פנינים ה
מדוע הוזהקו תמר קטלנית בב' פעמים בלבד?

(ע"פ לקושי שיחות ח"ה עמ' 221 ואילך)

איך נפטרה תמר מעונש מיתה? (ע"פ לקושי שיחות ח"ה עמ' 185 ואילך)

יינה של תורה ו
ביורו ה"מרגלית" מתוך הנשמויות

לשם מה האריכות ביישובי עשו ותולדותיו? / אילו מרגליות טמונות בחול ובצורות? / מדוע חייבים להשליך את הצורות בתום הכיור? / ומהי הדרך הנכונה בויכוח הדברים הגשמיים? עניין "עבודת הביורים" והבחינה לדעת אם עבודה זו אמיתית

(ע"פ לקושי שיחות חס"י עמ' 302 ואילך)

פנינים ט
שני שלבים בביטול ה"מצרים לישראל"

(ע"פ לקושי שיחות ח"ה עמ' 166)

"לשתות כוס התרעלה" – למעליותא (ע"פ לקושי שיחות ח"ה עמ' 166 ואילך)

חידושי סוגיות י
כהא דא' לחלום בלא דברים בטלים

ידון היאך הוכיחו חז"ל מסופר פרשתנו דא"א לחלום כו' אף שנתקיים החלום בבלהה, ועפ"ז יסיק ביאור בדיוק הל' "דברים בטלים"

(ע"פ לקושי שיחות ח"ה עמ' 156 ואילך)

תורת חיים יג
מאינרא רמא לברא עמיקתא

דרכי החסידות יד
המניד ממעורש

שיחות קודש טז
לעשות מלאכתו באמונה – הלימוד מיוסף

צוות העריכה וההנהגה:
הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מאיר יעקב וילברשטרום,
הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

מכון 'אור החסידות', סניף ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר חב"ד,
Or Hachasidus - Head Office, 1469 President st. • 6084000
#BSMT, Brooklyn, NY 11213 - United States (718) 534 8673

להערות והארות:

טל' מערכת: 03-3745979 orhachasidutil@gmail.com

"הנה חמ"ך עולה תמנתה" – "עולה" למה נאמר?

מה קשה בפסוק "הנה חמ"ך עולה תמנתה" שרש"י צריך לפרשו? / מדוע מביא רש"י רק תירוץ אחד של הנגמרא ולא את שני התירוצים האחרים? / מדוע א"א לומר ש"עולה תמנתה" פירושו עלי' רוחנית? / ביאור נפלא בדברי רש"י על הכתוב "הנה חמ"ך עולה תמנתה"

על הפסוק בפרשתנו (לח, יג) "ויוגד לתמר לאמר הנה חמ"ך עולה תמנתה", מפרש רש"י:
"עולה תמנתה – ובשמשון הוא אומר 'וירד שמשון וגו' תמנתה; בשפוע ההר היתה יושבת, עולין לה מכאן ויורדין לה מכאן".

ולפום ריהטא, כוונת רש"י היא ליישב הסתירה: כאן נאמר שיהודה "עולה תמנתה" ומשמע שמקום העיר הוא בעלי', ואילו בשמשון נאמר "וירד תמנתה" ומשמע שמקום העיר הוא בירידה; וע"ז מתווכ, ש"בשפוע ההר היתה יושבת", וממילא מתאים לה הן הלשון "עלי'" והן הלשון "ירידה".

וכבר הקשו במפרשים (שפתי חכמים. משכיל לדוד) על זה שרש"י מתעכב על הסתירה בפסוק דידן, והרי כבר בפסוק הקודם (לח, יב) נאמר לשון "עלי'" ביחס להעיר – "ויעל על גוזזי צאנו . . תמנתה" (וברש"י שם: "ויעל תמנתה לעמוד על גוזזי צאנו"); מדוע לא התעורר רש"י בפירושו שם ליישב הסתירה?

יש להוסיף על קושייתם – לאידך גיסא: הקושי בדבר הסתירה שבין הכתובים יתעורר אצל התלמיד כאשר יגיע להכתוב בשמשון, בספר שופטים, ואז יזכור מה שלמד בפרשתנו ויתקשה בדבר; אולם כשהתלמיד לומד הפסוק כאן, בס' בראשית, הרי עדיין לא למד ס' שופטים (כמובן) וממילא אין לו קושיא כלל. ומעתה, כיון שבהבנת הפשט כאן לא קשה דבר, לא הי' רש"י צריך לומר כאן מאומה, והי' מזכיר סתירה זו ומיישבה בפירושו לקמן (בס' שופטים) – ותו לא מידי!

לקראת שבת

הזקן מפי הרה"ק רמ"מ מהאראדאק בעל פרי הארץ, שהי' באותו מעמד, רק שרבנו הזקן ביאר אותו ע"פ סגנונו הוא.

ואף שגם בימי נשיאותו של כ"ק הרה"צ ר' צבי הי' הרה"ק ר' דובער מנהיג ההנהגה כללית מ"מ הורגשה חלישות בעבודה הכללית עד אשר עברה הרינה במחנה המנגדים אשר בנין מורנו הבעש"ט מתמוטט ח"ו, אמנם מכיון שנתמנה הרב המגיד לנשיא הנה במשך כשלשה חדשים נתבצרו כל מרכזי העבודה הן אותם שבואהלין ופאדאליע והן אותם שבליטא ובפוילין, ומרכז המרכזים שאצל מורנו הרב המגיד עבד בשקידה רבה.

הוכפלה התעמולה והוטבה ההסתדרות

בימי נשיאותו של כ"ק הרב המגיד הוכפלה התעמולה והוטבה ההסתדרות, כי במשך הזמן נתרחבו אופני התעמולה ע"י מאות ואלפים תלמידים וחסידיים בכל מרחבי המדינה.

עוד בימי מורנו הבעש"ט היו כמה מתלמידיו עוברים ושבים במדינת ליטא ואחדים מהם גם נתישבו בערים האמעל, באברויסק ודובראוונע ובעירות הקטנות אשר סביבותיהם.

...מורנו הרב המגיד חיזק את התעמולה במדינת ליטא וישלח למדינת ליטא . . תלמידים גבורי כח בדיעת התורה הנגלית. כשתי שנים עברו תלמידיו במדינת ליטא ויצליחו לקנות לב חלק נכון מבני תורה . . וביניהם הרה"ק ר' מנחם מענדל ממינסק, והרה"ק ר' ישכר בער מקאבילניק אשר נסעו למעזריטש.

כחצי שנה עשו הנוסעים למעזריטש אצל הרב המגיד ויחזרו הביתה, ובבואם הביתה כבר היו מלאים מזיוה והדרה של תורת החסידות, עד כי התחילו לעשות תעמולה לשיטת מורנו הבעש"ט והרב המגיד בין בני התורה במינסק ובקאבילניק.

...ומיום ליום נתרכו בני תורה אשר הקשיבו לקח בתורת החסידות. וככה נתרחב חוג דורשי לימוד תורת החסידות עד כי בשנת תקכ"ה נוסדו שלשה מרכזים גלויים: א) בליובאוויטש, ומנהלו הרה"ק ר' ישכר דוב הנ"ל. ב) בקארלין ומנהלו הרה"ק ר' אהרן. ג) בהאראדאק, ומנהלו הרה"ק רמ"מ מוויטעבסק הנ"ל [הרה"ק ר' מנחם מענדל הי' גר תחילה במינסק כנ"ל, ובבואו ממעזריטש העתיק מושבו לעיר ויטעבסק, וגר שם איזה חדשים, וע"פ פקודת כ"ק מורנו הרב המגיד העתיק מושבו לעיר האראדאק וישב שם עד עת מסעו לאה"ק ת"ו עם מקושריו בקיץ תקל"ז].

(מתוך 'התמים' חוברת ב (ווארשא, כסלו תרצ"ו) עמ' מו ואילך)

המגיד ממעזריטש

היום בא אלי אבא הק' ויודיעני כי הפמליא של מעלה עם משמשיהם שהיו רגילים להיות אצלו עברו היום להקדוש ונורא מרנא ורבנא ר' בעריניא ב"ר אברהם, אשר ע"כ בני תמסור לו את הנשיאות במעמד כל החבריא קדישא והוא ישב במקומו בראש השלחן ואתה בני תשב במקומו, ודע כי תצליחו, ופי שנים ברוחו

הפמליא של מעלה עם משמשיהם עברו היום למרנא ורבנא ר' בעריניא

...אחרי הסתלקות מורנו הבעש"ט נבחר בנו הרה"צ ר' צבי לנשיא ומנהיג. אמנם כעבור שנה ראשונה ראתה החבריא קדישא כי בן מורם ורבים חלוש בכחותיו, ולפי המצב אז הי' דרוש עוז ותעצומות ואיש אשר רוח בו לעמוד בראש ההנהגה, וידאגו מאד.

בסעודת יו"ט שני של חגה"ש ביום הראשון אחר היאצ"ט הראשון של מורנו הבעש"ט, ישב כ"ק הרה"צ ר' צבי בראש השלחן מלוכש בבגדי קדש של כ"ק אביו מורנו הבעש"ט, וכל החבריא קדישא עוטרם אותו. לאחר שגמר לומר תורה עמד מלא קומתו ויאמר:

היום בא אלי אבא הק' ויודיעני כי הפמליא של מעלה עם משמשיהם שהיו רגילים להיות אצלו עברו היום להקדוש ונורא מרנא ורבנא ר' בעריניא ב"ר אברהם, אשר ע"כ בני תמסור לו את הנשיאות במעמד כל החבריא קדישא והוא ישב במקומו בראש השלחן ואתה בני תשב במקומו, ודע כי תצליחו, ופי שנים ברוחו.

ותוך כדי דבור פנה להרה"ק ר' דובער בברכת מז"ט ויפשט את בגדו העליון ויתנהו לכ"ק מרן דובער וילבש את בגדו של כ"ק ר' דובער וישב במקומו.

ומיד ישב הרה"ק ר' דובער בראש השלחן וכל החבריא קדישא עמדו על רגליהם לשמע את התורה אשר יאמר הנשיא החדש. וע"פ המסורה הנה התורה הראשונה אשר אמר הי' דרוש על פסוק מראיהם ומעשיהם כאשר יהי' האופן בתוך האופן.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרב בעל צמח צדק מסר לבנו כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש אשר הדרוש מראיהם ומעשיהם הנדפס בספר תורה אור פרשת יתרו הוא הדרוש הראשון שאמר כ"ק הרב המגיד ממעזריטש בשעת קבלו את הנשיאות בחג השבועות שנת תקכ"א, כפי אשר שמע רבנו

לקראת שבת

ונ"ל, אשר באמת עיקר כוונת רש"י אינה ליישב הפתירה בין הכתוב כאן להכתוב בשמשון – שזה מקומו שם (ולא כאן) – אלא ליישב קושיא בלשון הכתוב כאן גופא; וזהו גם הטעם שהציב פירושו בפסוק דידן ולא בפסוק הקודם לו, כי הקושיא היא דוקא בפסוק דידן, וכפי שיבואר בעז"ה.

ב. והנה, מקור דברי רש"י הוא בגמרא (סוטה י, א. וראה גם בירושלמי סוטה פ"א ה"ח), אמנם שם מצינו עוד ב' תירוצים על הסתירה בדבר מקומה של תמנה, אם בעל"י או בירידה:

"שמשון שנתגנה בה כתיב בי' ירידה, יהודה שנתעלה בה כתיב בי' עלי". – והיינו, שהלשונות "עלי" ו"ירידה" אינם מתייחסים למקומה הגשמי של העיר תמנה, אלא למצבו ש"ה האדם הבא אל העיר: אצל שמשון כתיב "וירד שמשון" כי בבואו לעיר זו הי' אצלו גנאי וירידה, ואילו אצל יהודה כתיב "עולה" משום שבואו לעיר זו הביא אצלו עלי' רוחנית [וכפירוש רש"י על הש"ס: "שמשם נולדו פרץ וזרח שהעמידו מלכים ונביאים בישראל"].

"שתי תמנאות היו, חדא בירידה וחדא בעל"י". – והיינו, שיהודה הי' בעיר אחת הנמצאת בגובה וצריך לעלות אלי', ואילו שמשון הי' בעיר אחרת (באותו השם) הנמצאת במקום נמוך וצריך לרדת אלי'.

יש להתבונן בטעם הדבר שלא בחר רש"י לפרש כאחד מפירושים אלו שבגמרא, אלא הביא דוקא את הפירוש השלישי והאחרון שבגמרא – "בשיפוע ההר היתה יושבת וכו'".

ג. והנה, בנוגע להתירוצ הא' שבגמרא – שהלשון "עלי" ו"ירידה" אינם כפשוטם – מובן הטעם שלא נוח לרש"י לפרש כן ב"פשוטו של מקרא" (כמו שכתב במשכיל לדוד כאן):

אף שמצינו בכמה מקומות שרש"י מפרש "עלי" ו"ירידה" במובן של מעלה וחשיבות (ראה פירושו לשמות לב, ז. לג, א. במדבר טז, יב. דברים א, מב), וכן הוא בפרשתנו גופא, שעה"פ "וירד יהודה מאת אחיו" (לח, א) מפרש רש"י "שהורידהו אחיו מגדולתו" –

הרי זה מתאים דוקא כאשר הלשון "עלי" ו"ירידה" נאמרות בתוך סיפור הכתוב עצמו. ובאמת שכן הי' אפשר לפרש את לשון "ויעל יהודה" שבפסוק הקודם, שהתורה היא המספרת את מאורעותיו של יהודה והיא היודעת לרמוז בלשון "ויעל" את עלייתו הרוחנית שעתידיה לבוא על ידי הליכתו לתמנה;

אך שונה הדבר בפסוק דידן, שכאן הלשון "עולה תמנה" אינו לשון הכתוב מצד עצמו, אלא זהו הנוסח שבו הוגד לתמר על ידי אחד מאנשי המקום – "ויוגד לתמר להאמר הנה חמיק עולה תמנתה", וקשה מאוד להעמיס בלשון אותו המגיד ענין של עלי' ברוחניות (כי דבר זה – שיהודה עתיד להתעלות ע"י בואו לתמנה – בוודאי לא הי' ידוע לו), ולכן מיאן רש"י בפירוש זה והשאיר לשון "עולה" כפשוטו.

[וזהו הטעם שהביא רש"י זה ש"בשיפוע ההר היתה יושבת כו'" בפסוק דידן דוקא (כנ"ל ס"א) – כי הפסוק הקודם אפשר ליישבו שמדבר בעל"י רוחנית, ודוקא בפסוק דידן אי אפשר לומר כן ובהכרח להגיע להסבר שברש"י].

העזרת חיים

מכתבי עצת והדרכה בעבודת השי"ת בחיי היום יום

מאיגרא רמא לבירא עמיקתא

הנצחיים שהיא זוכה להם על ידי מילוי שליחותה - הם שלא בערך לגבי יסורי העולם הזה החולפים.

רק כאן יכולה הנשמה להגיע לרום מעלתה

... מכיון שהשם יתברך, שהוא עצם הטוב, מכריח את הנשמה לרדת מאיגרא רמא לבירא עמיקתא בשביל לימוד התורה וקיום המצוות, הרי זה ראי' והוכחה גמורה - כמה גדול התלמוד וגדול המעשה (דהמצוות).

ומזה מוכרח גם כן, אשר אי אפשר להגיע אל התכלית אלא על ידי הירידה הגדולה - להיות על פי תורה דוקא פה עלי אדמות. אילו הי' דרך קל ונוח יותר לא הי' השי"ת מכריח את הנשמה לרדת ירידה אחר ירידה מתחת כסא הכבוד עד לעולם הזה התחתון, תחתון שבכל העולמות.

רק כאן בבירא עמיקתא יכולה הנשמה להגיע לרום מעלתה, למעלה אפילו ממעלת המלאכים, וכמרוז"ל צדיקים לפני מלאכי השרת.

כשיעמיק בגדל מעלת התורה והמצוות בוא יבוא לשמחה גדולה

וכאשר יעמיק האדם במחשבתו בגדול מעלת התורה והמצוות, ובעולם הזה דוקא, ואשר התורה והמצוות הוא הדרך היחידי להגיע לתכלית המקווה - בוא יבוא לשמחה גדולה בחלקו וגורלו - למרות רבוי ההעלמות וההסתרים, מבית ומחוץ, אשר בעולמו זה, ואז רק אז יוכל לקיים באמת ובפנימיות את הציווי: עבדו את ה' בשמחה.

דרך עבודה שהוא אבן פינה בשיטת הבעש"ט, וכמבואר בארוכה בתורת חסידות חב"ד, וכמו שהורה אדמו"ר הזקן, בעל השמחה, בספר התניא, פרק כו' ואילך, פרק לא' ואילך, בשורות מועטות המחזיקות את המרובה.

(מזרח נכתב "אל אג"ש ואל כל אחינו בני וכוונת ישראל באשר הם, שם ה' עליהם יחיו", אחרת קודש ח"ה אגרת ב"רצב)

כל אחד מאתנו חסדים יאהב ויעשה

בקשר עם חג הגאולה יום י"ט כסלו, גאולת רבנו הזקן, בעל התניא והשלחן ערוך, ממאסרו על הפצת תורת חסידות חב"ד הדרכותי ומנהגי, אשר גאולתו ויציאתו לחירות הן התחלת היציאה למרחב, ההתרחבות וההתפשטות של שיטת ואורח חיים של חסידות חב"ד בפרט, ושל החסידות בכלל,

הנני בזה להביע ברכה פנימית, אשר כל אחד ואחת מאתנו ייגאל ויגאל את עצמו מכל הענינים - שמבפנים ושמבחוץ - האוסרים ומנגדים על חלק הטוב והחסד שבכל אחד מישראל, והי' חלק זה למושל ושולט, והי' האדם לחסיד, כי חסדים יאהב ויעשה, גומל חסד עם נפשו וגומל חסד עם זולתו - על ידי האהבה המשולשת: אהבת ישראל אהבת התורה אהבת השם, אשר - כולי חד.

שכר ואושר הנשמה הם שלא בערך לגבי יסורי העוה"ז

ידועים מאמרי רז"ל - כל נשמתא ונשמתא הווה קיימא בדיוקנאה קמי' מלכא קדישא; הנשמות גזורות מתחת כסא הכבוד.

מאמרי רז"ל אלו מדגישים ביותר את המובן ופשוט - את זכות ובהירות הנשמה, שכולה רוחניות, ואיך שאין לה, מצד עצמה, כל שייכות כלל לענינים גשמיים וחומריים, ומכל שכן לעניני תאוה וכו' המתעוררים ובאים אך ורק מצד הגוף ונפש הבהמית.

אף על פי כן, רצה הקדוש ברוך אשר נשמה זו, שהיא חלק אלוהי ממעל ממש, תרד למטה ותתלבש בגוף גשמי וחומרי להיות קשורה ומאוחדת בו במשך כמה עשיריות שנים. זאת אומרת, אשר במשך עשיריות שנים תהי' הנשמה במצב שהוא בניגוד גמור לטבעה העצמי.

וכל זה - כדי למלא שליחות הבורא, לזכך את הגוף ולהאיר עניני עולם הזה הגשמי השייכים לאדם, באור אין סוף, לעשותם מקדש ומשכן לשכינתו יתברך,

ואז - הרי כל עיניו ויסורי הנשמה מהיותה בגוף ובעולם גשמיים כאין ואפס נחשבו, כי שכרה ואשרה

אך בנוגע לתירוץ הב' שבגמרא - שיהודה ושמשון היו בשתי ערים שונות - לכאורה תירוץ זה מתאים היטב ומיושב ב"פשוטו של מקרא", ובפרט שבלאו הכי מוכח מהכתובים בס' יהושע (ראה יהושע טו, י. שם, נז, יט, מג) אשר היו שתי ערים בשם זה ד"תמנה" (או "תמנתה" - ואכמ"ל), וא"כ אין כל פלא לומר שיהודה הי' בעיר אחת ואילו שמשון הי' בעיר השני;

ומדוע איפוא לא רצה רש"י לפרש כן בפסוק דידן, אלא העדיף את הפירוש ש"בשיפוע ההר היתה יושבת, עולין לה מכאן ויורדין לה מכאן"?

ד. והביאור בזה:

הקושיא שבא רש"י ליישב היא פשוטה - מה פשר ההדגשה "עוֹלָה תמנתה"? כלומר: גם אם המציאות היא שאכן יהודה הוצרך לעלות בהר כדי להגיע לתמנה, הרי למאי נפק"מ פרט זה של "עולה" לתוכן הסיפור?

הווי אומר: מה שנוגע לענינו הוא זה שנודע לתמר מהיִכְתוּ של יהודה לתמנה; וא"כ הי' צריך לומר "ויוגד לתמר לאמר הנה חמיך הוֹלֵךְ תמנתה" או "בא תמנתה" - ומה פשר הלשון "עוֹלָה תמנתה"? וכי יש נפק"מ לתמר אם הליכתו היתה באופן של עלי' - ולא בדרך ירידה או באורח מישור?!

[ואכן, מצינו בסיפור העקידה, שהכתוב מספר על הליכתם של אברהם ויצחק לָהַר המורי', ואף שבפועל הלכו באופן של עֲלִי אֶל הָהָר (וראה פרש"י וירא כב, ב) - הרי הכתוב מספר על הליכתם בלשון סתמית (וירא כב, ג-ט): "וַיֵּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם", "וַיְבֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם" - ואינו אומר "וַיַּעֲלוּ", כי אין צורך לפרט דבר שאינו נוגע לתוכן הסיפור].

ה. ומעתה יתבאר למה מיאן רש"י בהתירוץ שהיו שתי ערים בשם תמנה, אחת בירידה ואחת בעלי' - כי תירוץ זה אינו מיישב הלשון "עוֹלָה תמנתה":

דהנה מסתבר ששתי הערים היו רחוקות זו מזו [כי אם היו סמוכות הרי הי' מקום לבלבול כו' (והיו מוסיפים להן סימן היכר), וכן ביהושע מפורש דתמנה אחת היתה בחלקו של יהודה, והשני' בחלקו של דן]. ואם כן, כאשר המגיד בא ומספר לתמר שיהודה בא לתמנה, ברור מעצמו שהוא מדבר על אותה "תמנה" שבה נמצאת תמר (ולא על העיר השני' הרחוקה ממנה), ושוב די הי' לו לומר "הוֹלֵךְ תמנתה", ואופן ההליכה לא מעלה ולא מוריד.

וזוהו שבחר רש"י דוקא בהתירוץ השלישי שבגמרא - "בשיפוע ההר היתה יושבת, עולין לה מכאן ויורדין לה מכאן" - כי לפיו מיושב בפשיטות למה הדגישו בפני תמר אשר יהודה "עוֹלָה תמנתה":

מכיון ששתי דרכים מוליכות לתמנה, אחת בדרך ירידה מראש ההר והשני' בדרך עלי' מתחתיתו - צריכה היתה תמר לדעת באיזה דרך בא יהודה, על מנת לדעת היכן להמתין לו; ולכן אמרו לה שיהודה "עוֹלָה תמנתה", שתדע לחכות באותה דרך העולה לתמנה (ולא בדרך השני' היורדת אלי'). וק"ל.

שבחלו. ועפ"ז - מהו גודל הענין בחלום זה שיעקב היה ממתין ומצפה מתי יבוא?

וְלֹא־זֶה יִשְׂרָאֵל לֵשׁוֹן הַשָּׁם שְׁלֹמֹדוֹ מִכָּאֵן "שֵׁאִין חִלּוֹם בְּלֹא דְבָרִים בְּטָלִים", דלכא"ו ע"פ הנ"ל היה כאן רק דבר אחד בחלום שאינו אמיתי (זה שאמו תשתחוה לו), והל"ל "אין חלום בלא דבר בטל"? ונ"ל, שבדיוק אמרו "אין חלום בלא דברים בטלים" בלשון רבים, דמיוסד הדבר על מחשבת יעקב עצמו, כי הוא סבר שיש כמה "דברים בטלים" בחלום, דכשם שהפרט שאמו תשתחוה לו הוא דבר בטל (שהרי לא ידע שהדברים מגיעים לבלהה), כך חשב שגם זה שהוא יבוא להשתחוות לו ארצה הוא מהדברים בטלים שבחלום, דאמיתיות החלום היא רק בזה שיוסף יעלה לגדולה עד שימלוך על כל אחיו, אבל לא שימלוך גם על אביו עד שיעקב ישתחוה לו ארצה.

ומעתה יש להוסיף שכן היה בפועל, שפרט זה שיעקב ישתחוה ליוסף היה מהדברים בטלים שבחלום, דהא יעקב לא

השתחוה ליוסף "ארצה", אלא רק "וישתחו ישראל על ראש המטה" (ויחי מז, לא). ולפ"ז מצינו דאף לפי האמת לא נתקיימו כל הדברים שבחלום.

ועפ"ז יש לבאר גם דיוק לשון רש"י "כשם שאי אפשר באמך כך השאר הוא בטל", ולא נקט הלשון "כולו בטל", כי נקט לשון כזו, שבה נרמזת גם סברתו של יעקב לפי האמת, שיעקב סבר דאף שעיקרו של החלום צריך להתקיים מ"מ ישנם כמה פרטים שאינם מוכרחים להתקיים, ויתירה מזה, שע"פ הסדר מוכרחים להיות פרטים שלא יתקיימו כי "אין חלום בלא דברים בטלים", ולכן אמר יעקב לשון כזו שלא יהיה בלשונו דבר שקר (דפשוט דאף שיעקב רצה "להוציא מלב בניו" מ"מ לא יתכן שמשום כך יוציא יעקב שקר מפיו), וזהו שאמר "כך השאר הוא בטל", שלא רק פרט זה ד"אמך" הוא דבר בטל אלא יש בו עוד פרטים "בטלים", אלא שהשבים הבינו מדבריו שכולו בטל.

מדוע הוחזקה תמר בקטלנית בב' פעמים בלבד?

ויאמר יהודה לתמר בלתי שכי אלמנה ג' עד יגדל שלה בני כי אמר פן ימות גם הוא ג'
כי אמר פן ימות - מוחזקת היא זו שימותו אנשי' (לה, יא. רש"י)

בגור ארי' כאן הקשה: איך כתב רש"י "מוחזקת היא זו", והרי "בשור המועד בעינן ג' פעמים", וכאן מתו אנשי' רק ב' פעמים? ותירץ: "דבפרק הבא על יבמתו (יבמות סד, ב) מוכח דבנשואין קיימא לן כרבי דבשני פעמים איכא חזקה, ובשור המועד קיימא לן כחכמים דבעינן ג' פעמים".

ויש לבאר החילוק בין שור המועד לנשואין (לביאורים נוספים בזה ראה: רא"ש שם סה, רע"א; נימוקי יוסף שם; ועוד. והביאור דלקמן הוא לש"י רש"י בגמ' שם. ויעיין במקור הדברים באריכות):

במקום שעצם מציאותו של המוחזק גורם החזקה - אזי ברור יותר שהחזקה תתקיים, ולכן די בתרי זמני בלבד; אבל במקום שלא די בעצם מציאות המוחזק, אלא צריך שיעשה גם פעולה מסויימת כדי שתתקיים החזקה - אין החזקה ודאית כ"כ, שהרי היא תלויה גם ברצונו של המוחזק, ולכן רק בג' זמני הוי חזקה.

ובנדר"ד:

בנישואין - אין האשה ה"קטלנית" צריכה לעשות כלום כדי "שימותו אנשי'", אלא מיתתם באה מעצם היותם נשואים ל"קטלנית", ולכן די בזה בב' פעמים.

משא"כ גבי שור המועד - הרי אין הנזק נגרם ע"י עצם היותו שור מועד, אלא ע"י פעולת השור במעשה הנגיחה, והשור נוגח רק כאשר עולה ברצונו, ואם לא ירצה ליגח - לא יגרום שום נזק. ולכן כאן אין החזקה ודאית כ"כ, ובעינן ג' פעמים כדי שיוחזק להיות "שור המועד".

[ויעיין במקור הדברים שמבאר שם הטעם שבמלקיות מחזקין

בב' פעמים, ובוסתות בג' פעמים].

פנינים
עיונים וביאורים

איך נפטרה תמר מעונש מיתה?

ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף ברו של שם היתה שהיא כהן, לפיכך דנה בשריפה (לה, כד. רש"י)

הקשה הרמב"ן: הרי בת כהן שזינתה אינה חייבת שריפה אלא ארוסה או נשואה, ואילו תמר פנויה היתה, ומדוע דנה בשריפה?

כן יש להקשות, דאם מן הדין היתה חייבת שריפה, איך נפטרה מעונש זה לאחר שנתברר שהיתה מעוברת מיהודה?

ויש לומר:

הטעם שדנו את תמר לשריפה לא ה' מפני דין התורה שחייבה בת כהן שזינתה בשריפה, שהרי לא ניתנה תורה עדיין, אלא לפי שהאומות "גדרו עצמן מן העריות" (פרש"י וישלח לד, ז) באופן שהפורץ את הגדר יתחייב מיתה, וכמו שמצינו שמפני זה נתחייב שכם מיתה (ראה האריכות בזה במקור הדברים, ורש"י). ועפ"ז י"ל שגם אצלם ה' חומר מיוחד לבת כהן, שאם זינתה - דינה בשריפה.

וכיון שלא בדיון תורה עסקינו, אלא בגדר שגדרו עליהם האומות לדון בת כהן שזינתה בשריפה, שוב אין תימה אם גדר זה הוא גם בפנויה ולא רק בארוסה ונשואה.

ועפ"ז יובן גם הטעם שנפטרה מהעונש כאשר נודע שנתעברה מיהודה, כי אצל האומות פריצת גדר העריות היא רק במי שהפקירה עצמה לזנות, כפירש"י עה"פ "הכזונה יעשה את אחותנו": "הכזונה - הפקר" (וישלח לד, לא), ולכן כאשר נודע שלא הפקירה עצמה לזנות לכל, אלא בכוונה תחלה נתעברה מיהודה, נפטרה מעונש מיתה.

בירור ה"מרגלית" מתוך הגשמיות

לשם מה האריכות ביישובי עשו ותולדותיו? / אילו מרגליות טמונות בחול ובצורות? / מדוע חייבים להשליך את הצורות בתום הבירור? / ומהי הדרך הנכונה בויכוח הדברים הגשמיים?

ענין "עבודת הכיורים" והבחינה לדעת אם עבודה זו אמיתית

סיפור המאורעות של יעקב אבינו שבריש פרשתנו, "וישב יעקב בארץ . . . כנען וגו'", בא בהמשך לסיפור תולדות עשו, מלכיו ואלופיו שבסוף פרשת וישלח.

על סמיכות זו, הובא בפירוש רש"י משל:

"משל למרגלית שנפלה בין החול, אדם ממשמש בחול וכוכרו בכברה, עד שמוצא את המרגלית. ומשמצאה, הוא משליך את הצורות מידו, ונוטל המרגלית."

וכמו כן הוא בסיפורי התורה: "אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח, פלוני הוליד פלוני. וכשבא צנח, האריך בו". וכן "בעשרה דורות שמנח ועד אברהם, קצר בהם, ומשהגיע אצ"אברהם האריך בו". והוא הדבר בתולדות עשו ויעקב "אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה . . . פירש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה, כל גלגולי סיבתם, לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם".

ויש לתמוה תמיהה רבה:

בכדי לספר על נח והאבות יש אכן למנות את הדורות שעברו בינתיים, ואם כן יש הכרח לספר בקיצור על אותם דורות הראשונים. ונמצא, שסיפורי האבות "טמונים" בתוך סיפורי הדורות הראשונים. ויש "לחפש" את האבות, ולמנות את הדורות שבינתיים, עד שמוצאים את ה"מרגלית" ומאריכים בה.

אבל סיפורי אלופי עשו ומלכיהם, לכאורה אינם נוגעים כלל לתולדות יעקב. מלכי עשו לא היו אבותיו של יעקב, ולא הי' כלל הפסק דורות בין יצחק ליעקב. ואם כן, הייתה התורה יכולה לספר על תולדות אברהם ויצחק, ומיד להמשיך בתולדות יעקב. ומה צורך יש לספר על תולדות עשו כלל?

ניצוצות הקדושה הטמונים בשבי' ב"עשו"

תכלית "ישובי יעקב ותולדותיו", שהם בני ישראל, אינה רק בעבודה בארץ ישראל ועם ענייני קדושה, אלא גם עם ענייני העולם, נחלתו של עשו. כאשר עלה יעקב מחרן לארץ ישראל, הבטיח

לקראת שבת

יא

הפירוש הב', דאף שהוא ידע שהחלום אמת, מ"מ אמר כן להוציא מלב בניו].

איברא דפי' זה בכונת רש"י לכאור' דוחק, דהא הכתוב ממשיך "ואביו שמר את הדבר", ופרש"י "היה ממתין ומצפה מתי יבוא", הרי להדיא שברור היה ליעקב שהוא חלום אמיתי ובודאי יתקיים ורק שהיה ממתין ומצפה מתי יתקיים. ולכן אולי י"ל דאין כאן ב' פירושים ברש"י, אלא כל דבריו הם המשך אחד ונתכוון רק לפירוש הנ"ל שבש"ס. וכדיוק לשונו "ורבותינו למדו מכאן" וולא כדרכו בכ"מ כשמביא שני פירושים, "דבר אחר" או "ורבותינו דרשו" וכיו"ב], ולא השמיע שזהו פירוש חדש, אלא רק הוספת ענין. ושיעור לשון רש"י כך הוא: כיון שיעקב לא ידע שהדברים מגיעים לבלהה, ואעפ"כ היה ברור לו שהחלום יתקיים (כהמשך הכתוב "ואביו שמר את הדבר"), הנה מזה למדו רבותינו שאין חלום בלא דברים בטלים. פירוש דזו היתה דעתו של יעקב עצמו, שאף שכללות החלום יתקיים, מ"מ פרט זה שבחלום (שאמו תבוא להשתחוות לפניו) הוא מהדברים בטלים שבו (ראה גם מ"מ מהרש"א בברכות כאן). אבל לפי האמת לא היה זה מהדברים בטלים כי אכן היו הדברים מגיעים לבלהה. וע"ז מסיים רש"י, דאף שיעקב ידע שכללות החלום יתקיים (וסבר בדעתו דהפרט ד"אמך" הוא מדברים בטלים שישנם בכל חלום), מ"מ אמר "הבוא נבוא גו'", כדי "להוציא הדבר מלב בניו", שהם לא ידעו "שאין חלום בלא דברים בטלים", ובמילא אפשר לומר להם, ש"כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל".

אמנם עפכ"ז יש לתמוה לפי האמת, מנ"ל לחז"ל ד"א"א לחלום בלא דברים בטלים" הא כיוון שלפי האמת "הדברים

ויובן זה בהקדים תמיהה בכללות המסופר בכתוב כאן ש"ואביו שמר את הדבר", ש"היה ממתין ומצפה מתי יבוא", שמורה על דבר החביב עליו, שרוצה שיבוא ויתקיים כבר, וצריך להבין מהו העילוי בזה שבנו ימלוך ואביו ישתחוה לו ארצה. דאע"פ שאמרו בסנהדרין קה: דבכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו, היינו רק שאין אדם מתקנא בבנו ותלמידו כאשר מתעלים למדרגה נעלית יותר ממנו, אבל אין מקום שהאב יצפה שבנו ימלוך עליו, ובאופן שכל אחיו המבוגרים וגם האב יהיו עבדים לו וישתחוו לו ארצה.

ובס' מלאכת הקודש כאן פי' כוונת רש"י ע"פ מ"ש במדרש רבה כאן "כך היה אבינו יעקב סבור שתחיית המתים מגעת בימיו", והיינו דזה שהיה ממתין ומצפה מתי תגיע העת שיתקיים חלומו, הוא (לא ע"ז שיוסף ימלוך וכולם ישתחוו לו שזה באמת היה צער גדול ליעקב, אלא) משום שהיה סבור שתחיית המתים מגעת בימיו [ראה גם יריעות שלמה למהרש"ל כאן ועוד], ולכן היה מצפה מתי יבוא העת שתעמוד רחל (אמו של יוסף). אבל נוסף על עצם הדוחק לפרש כן בפרש"י, שאין שום רמז בדבריו למדרש הנ"ל שיעקב היה סבור שתחיית המתים מגעת בימיו, ועוד זאת שפשטות הכוונה ב"שמר את הדבר" קאי על כללות תוכן החלום ולא על ענין צדדי שיתקיים כשיבוא זמן קיום החלום [ובפרט באופן שעצם הדבר אין בו דבר מיוחד, ורק פרט צדדי הוא דבר שמצפה אליו] - הרי ע"פ הנ"ל בראש הדברים כוונת רש"י היא להיפך ממש, שיעקב חשב שפרט זה דהחלום (שאמו תשתחוה לו) הוא מהדברים בטלים

בהא דא"א לחלום בלא דברים בטלים

ידון היאך הוכיחו חז"ל מסיפור פרשתנו דא"א לחלום כו' אף שנתקיים החלום כבלהה, ועפ"י יסיק ביאור בדיוק הל' "דברים בטלים"

בברכות נה. ואילך "אר"י כו' א"א לחלום בלא דברים בטלים, א"ר ברכיה חלום אע"פ שמקצתו מתקיים כולו אינו מתקיים, מנא לן מיוסף דכתיב [בפרשתנו] והנה השמש והירח גו' והיא שעתא אמיא לא הות".

וְלֹא־הָבִין היטב כוונת הש"ס כאן, איך למדו דבר זה מכתוב הנ"ל, ומהו תוכן ההגדרה ד"דברים בטלים" שבכל חלום, יש להקדים ביאור דברי רש"י באופן שהביא לדרשת חז"ל זו בפרשתנו עה"כ "ויספר אל אביו ואל אחיו ויגער בו אביו ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא אני ואמך ואחייך להשתחוות לך ארצה", וז"ל "הבוא נבוא, והלא אמך כבר מתה והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה שגדלתו כאמו, ורבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים ויעקב נתכוין להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו הבוא נבוא וגו' כשם שא"א באמך

כך השאר הוא בטל". ובכמה מפרשי רש"י נקטו דב' פירושים נתכוון רש"י לומר כאן, חדא דיעקב "לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה", והוא מב"ר על אתר, אבל "רבותינו [שבש"ס הנ"ל] למדו" באופן אחר, דאין חלום בלא דברים בטלים. ולכאור' משמע, דלפי' הא' חשב יעקב שאין ממש בחלום והוא חלום שוא (וכן מפורש בלבוש כאן) כיון שגם "אמך" היתה משתחוה (אלא טעה בזה, כי "לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה"); ולפי' רבותינו אין אנו אומרים שהדברים מגיעים לבלהה, ולפי' זה ידע יעקב שהחלום הוא חלום אמיתי, והפרט ד"אמך" משתחוה אינו סותר לאמיתיות החלום (אף שלשית רבותינו א"א לומר שהדברים מגיעים לבלהה), כי "אין חלום בלא דברים בטלים", ופרט זה הוא מה"דברים בטלים" שבו [והסיום דרש"י "ויעקב נתכוין להוציא הדבר מלב בניו כו' לכך אמר כו' כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל", זהו סיום

לקראת שבת

2

לעשו "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" (וישלה לג, יד ובפרש"י). ולא הייתה זו הבטחת שווא, אלא עתידה הבטחה זו להתקיים בימות המשיח, עת אשר "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו" (עובדי' בסופו, הובא ברש"י שם).

ויש לבאר עניין עלי' זו להר שעיר, בעבודת השי"ת:

עניין הירידה לגלות, ובפרט לגלות האחרונה, גלות אדום, היא בכדי לזכך ולקדש את ענייני העולם הגשמיים והנחותים. בכל עניין גשמי יש "ניצוץ" אלוקי, והיא החיות האלוהית המח' אותו בכל רגע ורגע. ניצוצות אלו, הם בבחינת "גלות" בתוך הדברים הנחותים והגשמיים, וכאשר מנצל היהודי את הגשמיות לענייני עבודת השי"ת, ולשם שמים, הרי הוא גואל את אותם ניצוצות אלוקיים משביים, ומשיבם למקורם בקדושה.

ואותם הניצוצות הטמונים בדברים הגשמיים, שורשם גבוה עד למאוד, למעלה אף משורשה של הנשמה. ולכן, האדם הזוכה לבררם ולהשיבם למקורם, מתעלה על ידי כך בעילוי רב ועצום (ראה תורה אור ותורת חיים ריש פר' וישלה. ובכ"מ).

דבר זה נרמז בדברי חז"ל (פסחים פז, ב) "לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים". מטרת הגלות היא להעלות את ניצוצות הקדושה מן הדברים הגשמיים ו"לגירים" ולהשיבם לקדושה, ובכך יגיעו בני ישראל למעלה גדולה ונפלאה.

וזהו עניין סיפור תולדות אלופי עשו שבסוף פרשת וישלה. משום שעבודתם והתעלותם של "תולדות יעקב", בני ישראל, תלויות ו"טמונות" בעבודה עם ענייני עשו, ענייני הגשמיות.

ניצוצות קדושה הטמונים ב"חול" וב"צרורות"

ובדרך זו יש לבאר את פרטי משל המרגלית והחול:

ה"מרגלית" הוא הניצוץ האלוקי שירד והוא בגלות בדבר הגשמי. ניצוצות אלו טמונים בשני סוגי עניינים: א. ב"חול". ב. ב"צרורות".

– "חול" –

ישנם עניינים גשמיים שהם דברים המותרים. ועניינים אלו יכולים להתעלות ולשוב למקורם בקדושה על ידי עבודת בני ישראל. בדבר הגשמי מצד עצמו, אין רואים שייכות גלו' לאלקות, והוא מסתיר ומעלים על הניצוץ האלוקי אשר בקרבו. אך כאשר היהודי מקיים באמצעותו מצווה וכיוצא בה, הרי הוא מגלה בו את החיות האלוהית, והיא עולה למקורה.

סוג זה של "בירור" נמשל למרגלית המושלכת בחול. החול הוא דבר שמעלים ומסתיר על המרגלית, אמנם פעולת החול היא הסתרה בלבד, ואין בו דבר רע והיזק. ולפעמים החול אף מועיל לאדם, ועל דרך קליפה השומרת את הפרי, וכן גם בדבר הגשמי, הנה על ידי עבודה אפשר להעלות את הדבר הגשמי, ולהראות תועלתו בתורה ועבודה, ואזי עולה הניצוץ לקדושה.

– "צרורות" –

ה"צרורות" המה דברים גרועים ומזיקים, וכעניין "צרורות" בלשון חכמים שהוא דבר המזיק (ב"ק ריש כיצד הרגל. ועוד). המרגליות המושלכות בצרורות, רומזות על ניצוצות הקדושה שגלו לעניינים

הגשמיים האסורים. לעניינים אלו אין תיקון ובירור בדרך כלל, ואי אפשר להעלות את הניצוץ שבהם לקדושה, ואין להם תקנה אלא כיליון והשמדה. דברים אלו הם אסורים, ועבודתו של יהודי היא להרחיקם ולדחותם.

וזהו עבודתו של היהודי: להתעסק עם ענייני העולם באופן של בירור המרגליות מתוך החול, דהיינו בדברים המותרים, ולדחות את הצורות, הם הדברים האסורים.

להשליך את ה"צורות" בסיום הויכוח

והנה, במשל המרגלית והחול (שבפרש"י) מתואר סדר העבודה הנכון בבירור וזיכון העניינים הגשמיים:

ראשית, יש לחפש את הניצוץ האלוני בדברים המותרים ולא ח"ו בדברים האסורים. ועל כן "אדם ממשמש בחוץ", הוא מתעסק בדברים המותרים שיכולים להתעלות, ולא ב"צורות", הם דברים האסורים שאי אפשר לגאול מהם את ה"מרגלית".

לאחר מכן, "וכוברו בכברה". היהודי מנצל את העניין הגשמי לשם שמים ולעבודתו ית', ואזי נעשית פעולה של ברירה: הניצוץ האלוני עולה בחזרה למקורו בקדושה, ואילו הפרטים שבדבר המותר שאין בהם עשי' לשם שמים, נותרים בצד הרע, הירוד והשפל.

ועל כן, מיד לאחר השימוש לשם שמים והעלאת הניצוץ – "משמצאה", הרי הוא "משליך את הצורות מידו", הוא עוזב את העניין הגשמי ואינו מתעסק בו עוד.

והנה, רש"י בלשונו משנה מרישא לסיפא: "אדם ממשמש בחוץ וכוברו בכברה, עד שמוצא את המרגלית. ומשמצאה, הוא משליך את הצורות מידו ונוטל המרגלית" – פתח בחוץ וסיים בצורות!

ויש לבאר את תוכן דיוקן של רש"י:

בתחילה, קודם הבירור, נקרא הדבר הגשמי בשם "חול", כי אינו רע, ורק מסתיר את הניצוץ על מנת שהאדם יעבוד עבודתו ויתעלה על ידו. אך לאחר הבירור שוב אין בו שום תועלת וחשיבות, והוא רק מוריד ומגשם את האדם. ולכן משתנה שמו, ומעתה בשם "צורות" ייקרא, והרי הוא דבר המזיק.

וזהו שממשיך ומדגיש רש"י, שרק לאחר ש"משליך את הצורות מידו", אזי מתקיים "ונוטל את המרגלית":

אימתי נעשית פעולת בירור הניצוצות והעלאתם לקדושה באופן מושלם? דווקא כאשר כרוך לאדם שהגשמיות עצמה אינה חשובה כלל. ועד שמצד עצמה, ללא הניצוץ קדושה, הרי היא נחשבת אצלו כ"צורות" ודבר המזיק. וההוכחה לכך היא, שכאשר נתברר הניצוץ הרי הוא מיד משליך את הדבר הגשמי מידו ואינו רוצה בו עוד.

וכאשר מבררים את ניצוצות הקדושה כדבעי, זוכים לקדש ולזכך את העולם כולו, ולהכינו לביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש ובעגלא דידן.

פנינים

זדווש ואגדה

"לשתות כוס התרעלה" – למעליותא

ובנפן שלשה שריגם והוא כפרחת
עלתה נצה הבשילו אשכלתיה ענבים
נפן – אלו ישראל כו, והוא כפורחת – הנני זמנן של
ישראל לפרות ולרבות כו, עלתה נצה – הנני זמנן של
ישראל לנטל כו, הבשילו אשכלתיה ענבים – הנני זמנן
של מצרים לשתות כוס התרעלה (מ. י. חולין צב, א)
יש לדייק בסדר הענינים שבדרשה זו,
שמקדים "הגיע זמנן של ישראל ליגאל"
ל"הגיע זמנן של מצרים לשתות כוס
התרעלה" – והרי לכאורה הסדר הוא הפוך,
שתחילה צ"ל ביטול כחה של מצרים, ורק
אח"כ יכולה להיות הגאולה ממצרים?

ויש לבאר בזה:

בענין סדר הגאולה העתידה כותב הרמב"ם,
שיהיו שני שלבים: בתחלה המשיח "ילחום
מלחמת ה'", וינצח "האומות שסביביו" (הל'
מלכים ספ"א), ואח"כ יהי' שלב נעלה יותר, שבו
יתעסק בתיקון העולם כולו לעבוד את ה', עד
ש"לא יהי' שם כו' מלחמה" (שם ספ"ב), היינו
שהאויבים עצמם יתהפכו להיות עבדי ה'.

ועל פי זה י"ל כוונת דברי חז"ל "הגיע
זמנן של מצרים לשתות כוס התרעלה", שאין
זה ענין של עונש בלבד, אלא נרמז בזה גם
שמצרים תתהפך לקדושה, על דרך המבואר
בתורה אור (ר"פ מקץ, ע"ש באורך) על הפסוק "תנו
שכר לאובד ויין למרי נפש, ישתה וישכח
רישו" (משלי לא ו-ז), שע"י "שתני" זו של "יין
המשכר" נשכח רישו ויכול להתהפך מן הקצה
אל הקצה.

וזהו שמקדים "הגיע זמנן של ישראל
ליגאל" ל"הגיע זמנן של מצרים לשתות כוס
התרעלה", כי בתחלה באה גאולתן של ישראל
מגלות מצרים (ע"י ביטול המיצר והשעבוד
כפשוטו), ואח"כ בא השלב השני, שהמלכויות
עצמן מתהפכים לקדושה ("לשתות כוס
התרעלה").

שני שלבים בביטול ה"מצרים לישראל"

ויהי אחר הדברים האלה חטאו
משקה מלך מצרים והאפה
אחר הדברים האלה – לפי שהרגילה אותה ארורה
את הצדיק כפי כולם לדבר כו, הביא להם הקב"ה
סודתם של אלו שיפנו אליהם ולא אליו. ועוד,
שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם (מ. א. רש"י)
יש לבאר שני פירושי רש"י אלו בדרך
הפנימיות:

ידוע, שירידת יוסף למצרים היתה ההתחלה
לגלות מצרים (ראה רש"י פרשתנו לו, ב. שם לו, יד. ועוד),
שהיא השורש לכל הגליות, כמאמר חז"ל "כל
המלכויות (גליות) נקראו על שם מצרים על
שם שהם מצירות לישראל" (ב"ר פט"ו, ד).

והנה, הגאולה וההצלה מ"מצרים"
אלו יכולה להיות בשני אופנים: א. ביטול
ה"מצרים", שלא יוכלו להצר ולהזיק את
ישראל. ב. לא רק ביטול ה"מצרים", אלא
שאותם אלו שהיו "מצרים לישראל" יתהפכו
לטובה ויסייעו בגאולתם של ישראל.

והם הם שני הפירושים שהביא רש"י:

בשלב הראשון – הכוונה בחטא שר
המשקים והאופים היתה כדי לבטל הלעז
שהוציאה אותה ארורה על יוסף הצדיק,
ביטול ה"מצרים", אבל עיקר הכוונה היא בשלב
השני – "ועוד" – כדי "שתבוא הרווחה לצדיק
על ידיהם", שעל ידי שרי פרעה (ה"מצרים")
גופא תבוא הרווחה וגאולה ליוסף הצדיק, עד
שנעשה "משנה למלך".